הלכה · משנה תורה · מפרשים · יצחק ירנן · ספר זמנים

יצחק ירנן על משנה תורה, הלכות חמץ ומצה

רבי אליקים גאטינייו

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

יצחק ירנן על משנה תורה, הלכות חמץ ומצה

רבי אליקים גאטינייו

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/יצחק-ירנן-על-משנה-תורה-הלכות-חמץ-ומצה/
הקובץ נוצר ב־18 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
הלכה ז 4
פרק ב 7
הלכה א 7
הלכה ב 7
הלכה ז 8
הלכה יא 10
הלכה יב 12
הלכה יד 16
פרק ג 17
הלכה ו 17
פרק ד 18
הלכה א 18
הלכה ג 19
פרק ו 20
הלכה א 20
הלכה ב 21
הלכה ה 21
פרק ח 23
הלכה ב 23

פרק א

הלכה ז

האוכל מן החמץ בפסח כל שהוא וכו'. וכתב הרב המגיד פ' יוה"כ חצי שיעור ר' יוחנן אמר אסור מן התורה וכו' וקי"ל כר"י עכ"ל ובמכתב שלח אלי עמיתי בתורה החכם השלם חיים שלמה בן עזרא נר"ו וז"ל ב' אותותי אלה למען יאיר עיני במאור תורת חסד על לשונו במאי דקשה לי בזה הל' ממ"ש התוס' בפסחים דף מ"ד ד"ה לענין חמץ שכתבו דלר' יוחנן לאיסורא לא נפקא מחלב לחמץ ונ"ל דהיינו טעמא דחלב לית ליה התר וחמץ אית ליה התר ובהכי סרה מהר תלונת מרן ז"ל שהקשה למה לן קרא לחמץ כיון דנפקא ליה מחלב לר"י ועיין להמל"מ פי"ח מהלכות שבת ה"א מ"ש המגיה והרואה יראה שדעת התוס' ז"ל ברור מללו דלא ילפינן חד מחבריה גם למ"ש מרן עוד דהוי"ל למילף מקרא דכל מחמצת י"ל אה"נ דמהתם נפקא ליה אלא כיון דהדין הוי אמת נקט האי קרא מושאל אלו דבריו.

והשבתי לו לא כמו שעלה על דעתו עלה על דעתי בכוונת דבריהם ונקדים מ"ש הרב חידושי הלכות וז"ל קצת קשה דמאי קושיא אימא דחצי שיעור בעין דוקא אוסר ר' יוחנן משא"כ הכא חצי שיעור ע"י תערובת לא דריש ר"י מכל ובכי האי גוונא חילקו התוס' לעיל וליכא למימר דמ"מ כל חמץ למה לי דנילף לענין זה חמץ מחלב דא"כ לתירוצא דלא דריש אלא לאיסורא מ"מ כל דחמץ למה לי דנילף ליה מחלב ויש לישב עכ"ל. ולענ"ד מ"ש הוא דליכא למימר, לענ"ד ניתן ליאמר דק"ל לר"י כיון דאיכא קרא דכל חלב לרבות חצי שיעור ומינה ילפינן לכל איסורין שבתורה למאי אתא האי כל ודאי אתא לרבות אפי' בתערובות וילקה ותירצו בתוס' דר"י לא דריש מכל אלא איסורא אבל מלקות לא וא"כ מחלב ילפינן לכל איסורין בעין שיהא אסור וכל מחמצת שיהא אסור אפי' בתערובת אבל לעולם מלקות ליכא וזהו שכתבו וכן גבי חמץ כלומר לאיסור דוקא ולא למלקות ואפשר להעמיס זה בכונת הרב חידושי הלכות ואף שאין נראה כן כונתו מ"מ נראה אמת בכונת דבריהם וא"כ נמצא דלכל איסורין שבתורה ילפינן לה מכל חלב וא"כ שפיר כתב הרב המגיד ושפיר קשיא ליה למרן דמעולם לא מצינו מי שיחלק שאר איסורים מחלב והיינו טעמא שמהרלנ"ח בתשובה סי' כ"א הביאו המל"מ ז"ל שכתב לתרץ לדעת רבינו דיש לחלק בין חמץ לחלב לא הביא דברי התוס' הנזכר לסיוע שהבין בדבריו כדכתיבנא ודעת הרה"מ דאף דכתב רבינו מקרא דלא יאכל לאו דוקא אלא דכיון דקושטא הכי הוא מסמיך ליה אקרא וכדעת התוס' וכדפרישנא ליה משמע שהוא דעת רבינו פט"ו דמאכלות אסורות הי"ב שכתב דלתערובת חמץ במה שהוא נפקא ליה מכל

מחמצת והיינו טעמא דלכל שהוא בעיניה נפקא ליה מכל חלב אייתר כל מחמצת אפי' לתערובת ומהאמור אין מקום למ"ש החה"ש עוד בעיקר הילפותא דכל שהוא נפקא ליה מכל מחמצת.

עוד כתב החכם השלם הנזכר וז"ל ועיין למרן בריש הלכות ביאת המקדש דכתב דאע"ג דמרבה לחצי שיעור אינו לוקה והיינו כדברי התוס' דפסחים דלא ילפינן חד מחבריה אלא דקשה דבריש פ"ה מאיסורי מזבח כתב רבינו דלקי אחצי שיעור ולפי מ"ש שם מרן היינו משום דמרבה ליה מכל שאור וכן קשה במ"ש שם דלא פליגי ובפסחים אמרו לאפוקי מדאביי עכ"ל והנה למ"ש מדברי התוס' כבר ביררנו דבריהם ולמ"ש מרן שם לדעת ת"ק י"ל דאצטריך קרא גבי יין לרבות אפי' כל שהוא דאי לא הוה אמר קרא יין אלא שכר משמע דוקא אי משכר אבל אי לא משכר אפי' איסורא ליכא דזיל בתר קרא היכי כתיב שכר דמשמע משכר הא לא משכר לא וראיה לזה מדלא כתב קרא יין וא"כ משו"ה אצטריך למכתב יין לרבות חצי שיעור לאיסורא ואי כתב רחמנא יין לחוד הו"א דאף בפחות מרביעית יהיה חייב מיתה קמ"ל שכר עד רביעית דוקא נמצא משום דהוה ס"ד לחלק מכח הכתוב הוא דאצטריך קרא אבל לא מסברה דנפשין.

ולמ"ש למרן כבר קדמו הלח"מ פי"ג דמעשה הקרבנות יעו"ש אלא דמר מייתי ממנחות וכתב מפ' אלו עוברין וכתב הוא דמ"ש הרמב"ם הוא איסור ולא מלקות ומטעם דחצי שיעור אסור מן התורה והרב מוצל מאש סי' נ"א תהי עליה טובא דא"כ דנפקא ליה משום דהוי דומיא דכל איסורים איך כתב הרמב"ם שנאמר כי כל שאור וכו' והא זה נפקא מכל חלב אלו תוכן דבריו. ולענ"ד אין זה כדאי למתמה עליה כל כך דמ"ש רבינו שנאמר קאי לעיקר הדין שכתב שאור ודבש אסורים ולא קאי למ"ש בכל שהן והוא נכון.

ע"כ החכם השלם וז"ל ודרך אגב ראיתי להרב מוצל מאש שם על מ"ש הרמב"ם אע"פ שהפסיק ושתה מעט מעט חייב וז"ל ולא פי' שיעור הפסקה אם הוא כמו אכילת פרס כשיעור שהיה אכילת איסור או לא ולא זכר שר ששיעור שתיית נזיר הוי רביעית כמו שהן וכתב הרמב"ם בפ"ה מהלכות נזיר שצריך שישתה רביעית בכדי אכילת פרס של מאכל עכ"ל וליתא דרבינו פסק כת"ק דיליף שכר שכר מנזיר אלא או כמו ר' יהודה או כמו ר' אליעזר וכיון שכן שאני נזיר דכתיב משרת ענבים וכמ"ש רבינו פ"ה דנזיר ה"ה יעו"ש משא"כ בביאת מקדש ולכן כתב הרב דלא פי' רבינו ז"ל שעור. ועוד יש לחלק בין איכא מאכל באמצע השתיה רביעית לליכא דגבי נזיר איירי בנתערב היין בדבר אחר ובביאת מקדש איירי דליכא אכילה כלל אלא הפסק ושוב ראיתי הדבר ברור דרבינו בביאת מקדש איירי דשתה יותר מרביעית אבל בהל' נזיר איירי בשתה רביעית ומשו"ה

כתב הרב ז"ל דלא ביאר.

ושוב חזר החכם השלם הנ"ל לדחות מה שכתבתי בכונת דברי התוס' דלפי פירושם בדבריהם נמצא לר' יוחנן דמכל חלב דריש חצי שיעור גם לכל התורה ומכל מחמצת לתערובת חמץ דוקא ואימא איפכא מכל חלב לרבות התערובת גם לכל התורה ומכל מחמצת לרבות חצי שיעור לפסח דוקא דמאי חזית. ואני ובני חכם יצחק הי"ו דחינו לזה ע"פ מ"ש התוס' שם ביומא על מ"ש ר' יוחנן דחצי שיעור אסור דחזי לאצטרופיה וקשיא להו דלמה ליה להאי טעמא תיפוק ליה דכתיב כל וכדתני בברייתא וניחא להו דאי לאו האי טעמא הו"א דכל חלב לא אתא אלא לכוי ברם כיון דאיכא האי סברא מסתברא דמרבה גם לחצי שיעור אלו דבריהם ז"ל.

נמצינו למדים דלרבות חצי שיעור כיון דאיכא האי סברא א"צ לקרא בפני עצמו אלא מקרא דמרבה לכוי מתרבי וא"כ אייתר כל מחמצת לתערובת ברם לתערובת אי אפשר מקרא דכל חלב דכיון דליכא סברא לא מתרבי דקרא לא אתא אלא לכוי ומשו"ה דריש ר"י לחצי שיעור דאיכא סברא מקרא דכל חלב אף דדריש מיניה גם כוי ומכל מחמצת מרבה תערובת חמץ ודוק.

עוד כתב החכם השלם הנזכר לפרש כונת התוס' באופן אחר וז"ל ולענ"ד כונתם דקשיא להו דלר"י דס"ל דחצי שיעור אסור מדאורייתא מכל חלב הוא הדין בחמץ א"כ נימא דאתא קרא דכל מחמצת למלקות דאיסור לחוד בלא"ה איתא ולזה תירצו דלא גמרינן מכל אלא איסור לחוד ואף דילפינן ליה מחלב הו"א דיש לחלק וכמ"ש מהרלנ"ח לדעת הרמב"ם הביאו המל"מ פ"א דחמץ ומצה ה"ו יעו"ש והתוס' לא כתבו זה משום דלא נטפלו בהא דב' קראי למה לי אלו דבריו וכמה תמוהים דבריו במ"ש דלא נטפלו בהא דב' קראי למה לי והא כל עיקר קושיתם דהקשו דנימא דכל מחמצת אתא למלקות מכח יתורא הוא דאל"כ ב' למה לי ולפי תירוצם צריך שיאמרו בפיהם ב' קראי למאי אתו ולא להניחו בע"פ.

ולענ"ד מ"ש בתחילת דבריהם נכון דקשיא להו דנימא לר"י דכל מחמצת אתא למלקות מכח יתורא ולא נימא דאתא לתערובת ומתרצי שפיר דמכל לא דריש למלקות אלא לאיסורא וכן גבי חמץ דוקא לאיסורא וכיון שכן צ"ל בהכרח שהוא לתערובת לאיסורא ונכון ונמצא בין למאי דכתיבנא לעיל בכוונתם בין למאי דכתיבנא השתא חמץ ילפינן מחלב לחצי שיעור.

עוד כתב החכם השלם הנ"ל למשדי נרגא על תירוץ מהרלנ"ח דתירץ לדעת רבינו דאיסור חמץ לא דמי לחלב משום דחלב אסור לעולם וליכא שעת התר משא"כ חמץ דשרי קודם

ואחר הפסח ולכן הוצרך קרא אחרינא לאסור אף בחצי שיעור יעו"ש וז"ל וקשה דלפי דבריו דבמקום דיש לחלק ביניהם אמרינן אי לאו דליכא קרא מאי שנא ממ"ש רבינו ריש פ"ד מהל' שבועות דחצי שיעור אסור מן התורה אע"ג דליכא קרא וכמ"ש מרן שם ואף דיש לחלק טובא בין חלב לשבועה וכמ"ש הר"ן הביאו המל"מ שם יעו"ש עכ"ל והנה גילה טפח וכסה טפחיים דאף דהר"ן כתב כן בחי' בפרושיו להלכות חזר בו והשוה אותם בטוב טעם ודעת כמ"ש המל"מ שם משמו ואף א"ת לומר דלא ימלט מן החילוק קצת כיון דגילה רחמנא בחמץ ואף דלא דמי לחלב מינה ילפינן הוא הדין לכל הדברים ואף דלא דמו ממש והצד השוה שבהם שהם חצי שיעור ואסירי מן התורה .

פרק ב

הלכה א

מצות עשה וכו' שנאמר ביום הראשון וכו'. לא תשחט על חמץ דם זבחי. וכתב מרן ואם תאמר מאחר שמפי השמועה וכו' יום י"ד לא תשחט על חמץ למה לי וי"ל לאשמועינן באיזה שעה עכ"ל פי' דלהא צרכינן לקרא לא תשחט על חמץ ומ"מ למדינן מיניה דקושטא הוא דקרא איירי לי"ד דהא אפילו לשעור גמרינן וז"ש רבינו וראיה לדבר וכו' וכ"כ מרן לקמן בסמוך ואם כן פי' דברי רבינו כך הם ראיה שפירוש אך ביום הראשון הוא י"ד לא תשחט וכו' והוא ראיה בעלמא ממה דאצריך קרא לברר באיזה שעה ברם עיקר מילתא מיום הראשון שהוא מפי השמועה נפקא והנה בכל דבריו לא ימלט מן הגמגום וכבר קדמנו מרן במקראי קודש דף ק' ע"ב ומלכי בקדש.

ולענ"ד אחרי נשיקת ידים ורגלים ממרן לדידי חזי לי דמ"ש רבינו הוא הברייתא דתני ביום הראשון מערב יו"ט או אינו אלא ביו"ט תלמוד לומר לא תשחט על חמץ דם זבחי וז"ש רבינו מפי השמועה ר"ל שהוא מדרש רבותינו ז"ל ולא מקרא מפורש והראיה של שמועה זאת היא מלא תשחט על חמץ דם זבחי והוא פשוט.

הלכה ב

ומה וכו'. ועיין להר"ן וז"ל אלא כך הוא עיקרן של דברים שזה שאמרה תורה תשביתו וכו' עד סוף הלשון. וראיתי להרב לשון למודים דף פ"ה הקשה משם מורו חמיו הרב מהר"א חאקו ז"ל וז"ל וקשה מאי ראיה מייתי מהא דאמר רב יהודה אמר רב דבחמץ שאינו ידוע לא חל עליהם מצוות השבתה דהתם בשכבר בדק עסקינן ולעולם שאם לא בדק ולא ביטל חל עליה חיוב בדיקה או ביטול ולענ"ד הכל אחד דזיל בתר טעמא היכא דבדק דאינו עובר למפרע משום דהתורה סמכה על החזקה א"כ גם במקום דליכא

חששה דאיכא חמץ הוי כחזקתו בדוק והוי הכל אחד ולמה שהקשה ב' כבר האריך הוא ולא עת האסף ולמה שהקשה ג' כן הקשה מהרי"ט צהלון סי' קט"ז יעו"ש מה שתירץ ודבריו תמוהים דאיך אפשר שיחלוק רב יהודה אמתני' ומה שהקשה מהר"א חאקו שם לדרך מהרי"ט לא ידעתי מה לו עם מהרי"ט גם לדרכו קשיא זה גם לכל הדרכים שיאמרו בזה וצ"ל דהר"ן היה יכול להכריח כן מן הש"ס אלא דרצה להכריח מהענין עצמו שהוא הכרח הש"ס ולעיקר הקושיא דאמאי לא הכריח ממ"ש לעיל י"ל דמ"ש לבסוף הוא אם נאמר דבפסח אין סומכין על החזקה דשאני איסורו משאר איסורים דחמור הוא ואהא תירץ דזה אי אפשר וכו' יעו"ש.

הלכה ז

והניח עשר חלות ומצא תשע וכו'. וכתב ההגהות מיימוני וז"ל היינו דתנן הניח מאתיים ומצא מאה מנה מונח מנה מוטל עכ"ל ודברים תמוהים דא"כ נמצא דפסק רבינו כרבי וליתא דבהי"ב גבי הניח ט' ומצא י' אמאי צריך לבדוק הא לרבי א"צ לבדוק אלא לרבנן וכ"כ ההגהות מיימוני שם וכרבנן וכו' יעו"ש ונראה דס"ל בדעת רבינו דמפרש בגמ' דהא דמדמי חמץ למעשר היינו לס"ד דש"ס דביצה דמדמי מעשר לגוזלות יעו"ש בתוס' ד"ה הכל חולין וכמו שאכתוב לקמן ברם אחר שתירץ התרצן שם בביצה אפי' תימא רבנן שאני גוזלות הואיל ועשויין לדדות כלומר וכיון דאורחייהו בהכי אין זה ריעותא אף אנו נאמר דגם מאי דדמי בגמ' בפסחים מעשר לא דמי ואף רבנן מודו בחמץ לרבי לפי שכך דרך העכברים שנוטלין חדא חדא ולא סיימו ליטול עוד ונמצא דבהניח עשר ומצא ט' גם רבנן מודו דא"צ לחזור ולבדוק אלא על הפרוסה האבודה וכרבי וזהו שכתב ההגהות מיימוני היינו דתנן הניח ר' וכו' ולא כתב כרבי משום דר"ל האי דינא דהכא הוא אליבא דכו"ע וכדינא דרבי גבי מעשר ברם גבי הניח ט' ומצא י' לא אמרינן עכבר הביא אחד לכאן וכשם שהביא אחד כאן כך אפשר שהוליך למקום אחר ומשו"ה צריך בדיקה דזה לא חיישינן וכדתנן אין חוששין שמא גיררה חולדה וא"כ מוכרח לומר דהני י' אחריני נינהו וצריך לבדוק אחר כל הט' לדעת רבנן דבזה אינן מודים לרבי ומשו"ה ציינו שם בהי"ב כרבנן וכו' דבזה פסק רבינו כרבנן דהלכתא כוותייהו לגבי רבי.

וראיתי להרב גופי הלכות כלל תקל"א וז"ל תו קשה במ"ש התוס' ד"ה היינו סיפא וקשה דלקתה מדת הדין דכיון דבדיקת חמץ דרבנן איך תולין להחמיר ועוד שאני התם דיש לתלות וכמ"ש רש"י שם וא"כ איך מדמינן חמץ למעשר אלו תוכן דבריו ויפה השיב הרב לשון למודים סי' קע"ב דמאי קשה כיון שסיימו התוס' דמיירי אליבא דרבנן בקשורין והוי כמו כיסים מקושרים ממש דלרבנן אמרי הנך אחריני נינהו והשתא להאי אוקמתא א"צ

למ"ש רש"י כרבנן בטעם התליה כמ"ש ברישא דאין אדם מניח חולין ומעשר מעורבין וכו' וכאן בחמץ מקושרין נינהו והוי דומה בדומה.

וקשה טובא מאי דעתיה דמהרש"א להקשות וכי לא ראה סיום דברי התוס' הס כי לא להזכיר אלא נראה דאפי' דמוקי לה במקושרין בנה הרב קושיא משום דהוא הבין במ"ש רש"י בטעם התליות בין ברישא בין בסיפא הוא גם כן לאוקמתא דמקושרין ומשו"ה בחמץ דליכא כהאי תליה דכתב רש"י משו"ה קשיא ליה והתשובה בזה דלהך אוקמתא דמקושרין א"צ לפי' רש"י דלעיל וכדכתיבנא.

ואחר ההתבוננות ראיתי דא"צ להקשות להתוספות מסוגייא דפסחים הא קושיא זאת איתא שם בש"ס גופיה דביצה וכן ראיתי למהרש"א בחידושי הלכות גבי מ"ש התוס' ד"ה הכל חולין שהקשה דלפי פרש"י שכתב בטעם התליה דמעשר משום דאין דרך להפריד היאך מדמה המקשן הא דגוזלות עם הא דמעשר הא ליכא בהך תליה דמעשר בגוזלות.

ומן התימה הגדולה למה"ר שלמה אלגאזי ז"ל שכתב בהליכות אלי כלל תרצ"ג על דברי התוס' דביצה ד"ה הכל חולין וז"ל פי' ובסיפא נמי איכא סברא למיתלי להקל כדכתב רש"י וכו' ואפ"ה פריך מגוזלות כיון דאכתי לא ידעינן חילוק דעשויין לדדות היינו הך עכ"ל נמצא שהרגיש בקושית החידושי הלכות ותירץ בדברים ואף שאנחנו לא נדע מה כונתו בתירוצו מ"מ הא ניחא ליה וא"כ מאי קא קשיא ליה בס' גופי הלכות על דברי התוס' הא הכל הוא קושיא אחת באופן שדברי מהר"ש אלגאזי ז"ל צ"ע מב' פנים הן שלא ידענו מה תירוצו לקושית החידושי הלכות והן שדבריו סתרי אהדדי.

ולקושית החידושי הלכות ז"ל תירץ מהר"א חאקו ז"ל בס' לשון למודים שם וז"ל ולענ"ד הדבר פשוט וכו' כיון דחזינן ריעותא בפנינו דחסר חד מינייהו אפשר דאזלי כולהו והני אחריני נינהו וכו' ולפי מ"ש יש סתירה למ"ש הפ"ח הי"ט וז"ל ויראה וכו' ואי משום הא לא אירייא דאדרבא בגוזלות קמ"ל טובא דבשלמא בכיסים אמרינן מנה מונח וכו' עכ"ל ואין זו קושיא להפ"ח דבשלמא לס"ד דלא אסיק אדעתיה הא דמוקים פלוגתא דרבי ורבנן דפליגי במקושרים אבל בשאינן מקושרים דברי הכל מנה מונח מנה מוטל קיימא לן שפיר אבל למאי דמוקים דבשאינן מקושרים דברי הכל מנה מונח מנה מוטל היינו גוזלות לפי דכשם דבמנה לא אמרינן כיון דאיכא ריעותא דחסר חד אמרינן ב' נטלו והני אחריני נינהו ה"נ בגוזלות ומאי אתא לאשמועינן ומה גם דלא נכחד דיותר מסתברא בגוזלות דהאחד הלך ולא כולם וק"ל ובפשט השמועה עיין להט"ז סי' תצ"ז שדקדק למה הוצרך רב אשי לפרש ההיא דכיסים וכו' ודבריו תמוהים לעין כל כמו שיראה הרואה ודוק.

הלכה יא

וכן ב' בתים בדוקים וכו'. ועיין מ"ש מרן וסיים א"נ משום דהוי ספק ספיקא ספק לבית זה נכנס וכו' ולא תיקשי לכולהו תירוצא מאי שנא מספק נכנס וכו' שהרי הרגיש הרב המגיד קושיא זאת וכו' עכ"ל פי' לפירושו דבדין י"ב היכא שבא עכבר ונטל החמץ וספק לבית זה נכנס או לא נכנס כתב רבינו צריך לבדוק ויישב הרה"מ שפיר יעו"ש וכן נאמר נמי לפי דרכו לתירוץ זה דספק ספיקא דשם כיון דשורש הדין הוא על הספק אף דאיכא ספק ספיקא בספק נכנס הצריכו לבדוק משום ספק אי היום יש חמץ או לא לא כן כשהם ב' בתים ומוכרח דאחד מהם בדוק אי נאמר דיבדוק צריך ב' לבדוק ולקושטא דמילתא אחד מהם היא בדוקה וכמ"ש הרה"מ.

ולפי"ז אין מקום למ"ש בס' יד אהרן סי' תל"ט הגהות ב"י יעו"ש דמשם בארה כונתו שהבין דהאי א"נ קאי למ"ש דהלא ספק דבדיקה ברה"י וכו' וההא תירץ כתירוץ ב' דהוי ספק ספיקא וא"כ הקשה קושיא עצומה לדעתו וכן בס' לשון למודים שנדפס מחדש סי' קע"ה הקשה כן משום דהבין כמו שהבין הרב יד אהרן נר"ו דא"נ קאי לקושיא ב' יעו"ש מה שנדחק לתרץ משם מורו חמיו כמהר"א חאקו ברם לענ"ד אין כן כונת מרן אלא כדכתיבנא בקדימת דברינו דאי כמו שהבינו הם קשה למרן אדמתרץ כן לקושיא הב' יתרץ כן לעיקר קושיא הא' ויתורץ הכל ולמה תירץ כן לב' דוקא. ועוד דמלשון ולא תיקשי לכולהו תירוצי משמע שהוא תירץ ב' תירצים חוץ מתירוץ הרב המגיד למדקדק היטב.

ושוב חפשתי למחברים הקודמים ללמוד מדבריהם מה הבינו מדברי מרן ומצאתי להרב הגדול משנה למלך שהבין כדעתינו שאחר שכתב קושית הרה"מ כתב ולעיקר הקושיא שתמהו על רבינו לא ידעתי שדינו של רבינו ברור בכתובות וכו' הן אמת שדברי מרן כ"מ בתירוץ הב' מסכים למ"ש וז"ל א"נ וכו' אלא שלא היה צריך וכו' יעו"ש הרי שהבין דא"נ דכתב מרן קאי לעיל וכן הבין הרב מקראי קודש דף פ"ז שאחר שהביא קושית הרה"מ כתב תירוץ מרן דהוי ספק ספיקא יעו"ש וממ"ש עיי"ש נראה ג"כ הכי וכנלע"ד.

והרב מל"מ ז"ל תמה על כל התמהים על רבינו שלא חילק בדין ב' שבילין שדינו של רבינו ברור מש"ס כתובות דף נ"ז יעו"ש שדחי בש"ס הכי השתא וכו' וסיים והן אמת שדברי מרן הכ"מ בתירוץ ב' מסכים למ"ש אלא שלא היה צריך לטעמא דספק ספיקא וכו' עכ"ל ותמה עליו החה"מ שב"ע נר"ו דמה כל החרדה הזאת דמה שתירץ מרן דהוי ספק ספיקא הוא כונת הש"ס גופא דאמר התם ודאי איכא טומאה הכא מי יימר וכו' וכן פי' הרי"ף פי' הש"ס הביאו הרא"ש יעו"ש ולא קשה מידי דדוקא הרי"ף וסייעתיה פירשו כן ומהאי טעמא פסקו לקולא משום ספק ספיקא לא כן הרמב"ם וסייעתיה

דפסקו להחמיר ומשו"ה לא כתבו הדין להתירה אלא (כשיאמר) [כשתאמר] טהורה אני וכמ"ש רבינו פי"ח מהלכות איסורי ביאה יעו"ש והיינו טעמא דפסקו להחמיר דלא אפשיטא הבעייא ולא התירו אלא כשתאמר טהורה אני וא"כ מוכרח דלא מפרש לה כמו הרי"ף משום ספק ספיקא דא"כ היה מתיר אפי' שלא כשתאמר טהורה אני אלא כפשט הסוגייא ואמטו להכי מתמה המל"מ ועפ"י האמור יתיישב מה שהקשה מרן שם בכתובות שהצריך טהורה אני יעו"ש.

ולענ"ד אין מקום לקושייתו אלא דעפ"י האמור אין מקום לעיקר קושיתו שדברי רבינו נתבארו מש"ס דכתובות דאדרבא פסק שם להחמיר ודע דמתוך הכתוב אין מקום למה שפירשנו בתחילת דברינו דא"נ דכתב מרן דקאי לקושיא הא' ומן התימה על המל"מ.

עוד כתב הרב מל"מ וז"ל אך איכא לעיוני וכו' ספק נכנס ספק לא נכנס וכו' יעו"ש ולא ידענא מאי אידון בדברי הרב אלו דהרב המגיד תירץ לקושיא זאת יעו"ש.

ובהא דב' שבילין כשלא באו בבת אחת דשניהם טהורים אפי' ידעו שניהם שחבירו טהור אין קפידה דע"כ לא אמרו דדמי לחוכא וכו' אלא בההיא דפרק הדר דף ע"ו גבי ההיא דב' חצרות וב' בתים וכו' משום דאי לגבי דהאי בית לגבי דהאי בית ואי לגבי דהאי שער לגבי דהאי שער ומנכרא מילתא ומחזי כחוכא וכו' לא כן כאן דכל אחד אומר הטהורות שלי טהורות ושל חברי טמאות וכן חבירו אומר כן לא מחזי כחוכא ורצוני לומר דשם דלאחד הוא שער ולאחר הוא שער מחזי ליה כחוכא לא כן כאן דלא הוי סותר אלא דכולן טהורין.

ובפרט זה עיין להרב מל"מ פי"ט דאבות הטומאות ה"ב כתב וז"ל ולא ידעתי כפי סברתו איך יתיישב סוגייא הלזו דכתובות דאיהו כתב בפירוש דמדר' יוסי פריך וכו' וצ"ע ולענ"ד אחרי נשיקת ידיו ורגליו נראה דזה כבר ישבו רש"י בכתובות בנועם שפתיו בד"ה ומאי שנא מב' שבילין וז"ל דכיון דבא לשאול עליו ועל חבירו אמר ר' יוסי טמאין ה"נ לכולהו שרינן כי הדדי נינהו עכ"ל ומסכים הולך על מ"ש בפסחים דפי' לדעת ר"י דמדמה עליו ועל חבירו לכת אחת משום דצריך הוראה אחת לשתיהם ואיך יאמר טהורים ובכרכום נמי כי שרינן לאו לכל חדא בפני עצמו שרינן אלא לכולהו כי הדדי והוי הוראה אחת לב' ושפיר פריך לר"י דלר' יהודה אפי' כי שרינן לכולהו בהדי הדדי ליכא למיחש כל שלא באו ב' לשאול וכאן אינן באים לשאול כולם וניחא לרבי יהודה אך לר"י דאזיל בתר הוראה אחת לב' ובכרכום הוראה אחת לב' הוי וכמ"ש רש"י ז"ל בש"ס.

או שבדק ומצא ככר וכו'. וכתב הרב המגיד כרבי וכו' וצ"ל דמסתבר טעמיה דרבינו דכיון שנמצא קבר (דאי) [ודאי] דהאי הוא דאבד דלית לן למחש לקבר אחר וא"כ אין

הלכה כרשב"ג וכמ"ש הרב יד אהרן נר"ו למה שהקשה לרבינו דידיה אדידיה יעו"ש הלכות תפילין.

ולענ"ד כאן אין אנו צריכין להא דמסתבר טעמיה אלא מטעם אחר נפקא ליה לרבינו ממאי דאיתא עוד שם בסוגיין דפסחים הא דתנן [היה] ר"מ אומר כל דבר שבחזקת טומאה לעולם הוא בטומאתו עד שיודע לך טומאה היכן הוא וחכמים אומרים בודק וכו' ולר"מ ודאי אם בדקו באותם ג' גלים ולא מצאו ואח"ז בדק ומצא טהור דכך אמר ר"מ עד שיודע לך טומאה היכן היא מכלל דאי ידעינן השאר טהור והיינו כסברת רבי דאמר הוא קבר שאבד הוא קבר שנמצא וגם דפליגי עליה דר"מ מודה בזה אלא דפליגי עליה היכא דלא מצא דבודק עד שמגיע לסלע וכו' ברם אי מצא אפי' לאחר זמן א"צ לבדוק ונמצא ר"מ ורבנן כרבי ומשו"ה פסק כוותיה.

וחד מן חברייא הביא ראיה לרבינו לפסוק כרבי מהא דאיתא דף י' ע"ב אמר רבא עכבר נכנס וככר בפיו ונכנס אחריו ומצא פירורין צריך בדיקה מפני שאין דרכו של עכבר לפרר וטעמא משום דמצא פירורין הא מצא ככר זה שמצא זה שהכניס והיינו כרבי דאמר זה קבר שאבד זה קבר שנמצא ויש לדחות דכל הנך דינים דקאמר רבינו הם דינים מוסכמים לכו"ע ובפלוגתא לא קמיירי ומשו"ה נקט בפירורין דבזה אף רבי מודה לפי שאין דרך עכבר לפרר אבל בפלוגתא דרבי ורבנן לא ידעינן כמאן יסבור רבא וכן שאר הדינים דקאמר רבא גם רשב"ג מודה דפשיטא דכשאין דרכו לפרר ודאי דלא אמר רבי דזה הוא הכיכר אבל בדין הב' הוצרכו לומר דגם רשב"ג מודה משום רגלים לדבר וזה פשוט ובהך פלוגתא דרבי ורבנן לא מצאתי לרבינו במקומו בהלכות טומאת מת ואולי סמך כאן שפסק כרבי.

הלכה יב

הניח בזוית זו ומצא בזוית אחרת וכו'. הכי איתא פ"ק דפסחים הניח בזוית זו ומצא בזוית אחרת פלוגתא דרבנן ורשב"ג דתנן קרדום וכו' ופסק רבינו כרבנן וכן פסק בהלכות מטמאי משכב ומושב פי"ב יעו"ש וקשה טובא היאך פסק דלא כרשב"ג כיון דהלכתא כוותיה אפי' בברייתא וכמ"ש מרן פ"ט דטומאת מת לדעת הרמב"ם ונראה לענ"ד דפסק כרבנן משום דסתם מתני' דריש פי"א דפרה אתייא כותייהו דתלינן באדם טמא וכמ"ש בפ"ק דחולין דף ט' יעו"ש ופסקה רבינו בפ"ט מהלכות פרה הט"ז יעו"ש.

ועפ"י זה נראה ליישב מה שהקשה הר"ב לשון למודים סי' קע"א מחלק או"ח גבי קושית מרן בפרקין לעיל בהלכה י"א וז"ל והלא ספק דבדיקה ברה"י היא ומדין תורה ספק טומאה ברה"י טמא וכו' והקשה עליו דמאי קושיא והא קי"ל ספק טומאה ברה"י כשאין

בו דעת לישאל ספיקא טהור והכא נמי דכוותא עכ"ל ועפ"ז לא קשה והוא ע"פ מ"ש התוס' שם בפסחים ד"ה שאני אומר וכו' שהקשו לדעת רבנן דתלינן באדם טמא וכן גבי צלוחית במס' פרה מאי שנא מההיא דנדה גבי ככר הנתון ע"ג הדף וכו' תלינן באדם טהור ותירץ ר"ת דשאני כלים לאוכלין ובפ"ק דנידה ביארו יותר יעו"ש היוצא מדבריהם בתירוץ זה דלרבנן דאמרינן כל שאין בו דעת לישאל דאף ברה"י ספיקא טהור היינו דוקא באוכלין אבל גבי כלים דאיכא טהרה במקוה החמירו ואם כן רבינו דפסק כרבנן בהך דקרדום ובחמץ וכן גבי צלוחית בהלכות פרה קשה לדידיה קושית התוס' וס"ל לרבינו כמו שתירצו התוס' בתירוץ א' וא"כ שפיר קשיא ליה למרן גבי בדיקה דדמי לכלים דכמו גבי כלים טעמא דהחמירו משום דאיכא טהרה במקוה ה"נ איכא תקון בבדיקה ואף דאין הכרח דס"ל לרבינו כתירוץ ראשון דהתוס' דאפשר דיסבור כתירוץ שני וא"כ ל"ק קושית מרן מכל מקום ק"ל לומר דאף אם יסבור כתי' א' לא קשיא כלל משום דבדיקה דרבנן כמו שתירץ מרן שם יעו"ש.

ואין להקשות דאי אפשר שיסבור רבינו כתירוץ א' דהתוס' ממ"ש בפרק ט"ו משאר אבות הטומאה ה"ח ספק רה"ר וכו' אפילו ברה"י מפני שאין בו דעת לישאל וכתב שם מרן וז"ל וצ"ל דמשמע לרבינו דכי תנן אלו ספקות שטיהרו חכמים לאו למימרא שנשתנו אלו משאר ספקות וכו' אלא הספקות שטיהרו חכמים מטעם שאין בו דעת לישאל מני ואזיל והיינו מתני' דפ"ד דטהרות משנה ז' ופסקה רבינו מתחילת פי"ד מאותן הלכות יעו"ש ומכללם איכא ספק טומאה בכלי דאיכא טהרה במקוה והוא שפסק בהלכה ז' וכן אם נסתפק לו אם נגעו משקין טמאים בכלי או לא נגעו הרי הכלי טהור ע"כ משמע דס"ל דאף גבי כלים ספקו טהור לא קשיא שהרי כתב מרן שם דטעם כולם משום דטומאת משקין דרבנן יעו"ש וא"כ דוקא בטומאה דרבנן אף גבי כלים הקלו אבל בספק טומאה דאורייתא בכלים החמירו ואם כן משו"ה קשיא ליה למרן גבי בדיקה דדמיא לכלים וכדכתיבנא ותירץ כיון דבדיקת חמץ דרבנן הקלו כמו גבי כלים שנגעו במשקין דרבנן והוי כמו רה"ר דספקו טהור ודוק.

והתוס' בפסחים שם בדף י' בד"ה הניח בזוית זו וכו' כתבו וז"ל דלרבנן צריך בדיקה דחוששין שמא עכבר עשה ולא זה הוא שהניח ולית להו לרבנן הוא שאבד הוא שנמצא אלא כרשב"ג וכו' א"נ וכו' עד סוף הלשון וודאי דקשיא להו דלכאורה נראה דהך רבנן הוו רבי דפליג בברייתא דלעיל אדרשב"ג ואיך בברייתא דלעיל ס"ל זה שאבד זה שנמצא וכאן ס"ל אדם טמא נכנס וכו' ולא אמרינן השאילו ושכח והוא הוא וכדלעיל וא"כ קשה לי טובא דאמאי עשו הצעה זאת שכתבו דלרבנן צריך בדיקה וכו'.

ולכן נראה דכונתם להקשות למאי דמוקים בגמ' הא דהניח בזוית זו וכו' בפלוגתא דרשב"ג ורבנן דבלא"ה לא קשיא כלל דלו יהי דהנך רבנן הוו רבי מ"מ יש לחלק דשאני התם דנאבד ובקשו ולא מצאו ואחר כך מצאו ויש לתלות במקום שהיה מתחילה היה עכשיו אלא דטעה בדעתו משו"ה אומר רבי הוא שאבד הוא שנמצא לא כן כשהניח בזוית זו ומצאו בזוית אחרת דודאי ברירה ליה מילתא דלא הניחו בזוית זו ס"ל דתליא באדם טמא וכן רשב"ג דס"ל דבודק עד שמגיע לסלע או לבתולה ס"ל דשאני התם משום דכיון דבדק ולא אשכח אף שאח"כ מצא תלינן באחר דאי איתא דזה הוי היה מוצאו מתחילה לא כן במצא בזוית אחרת ס"ל דיש לתלות בדידיה ושכח שדרך בני אדם לעשות כן ולא יהבי דעתם עלייהו ושכח אך למאי דמדמינן בגמ' הך דהניח בזוית זו עם הך פלוגתא ונמצא בהך דחמץ דלרבנן צריך בדיקה א"כ קשה טובא דמאי שנא כשעל העכבר עם החמץ בפיו ובדק אח"כ ומצא דא"צ לבדוק דמדמינן ליה לקבר שאבד וכאן אמר דצריך לבדוק דהא ודאי לא דמי עכבר כמו קבר שנאבד דאמרינן איהו הוא דהתם הקבר אינו זז ממקומו וא"כ דתלינן דזה הוא שנמצא ולא ראינוהו אבל גבי עכבר דאפשר דכמו שהוליך מכאן הביא ממקום אחר ואפי"ה תלינן דזה הוא הככר שהיה בפיו ודמינן ליה לקבר א"כ קשה מאי שנא ואהא תירצו דהנך רבנן לאו היינו רבי דלעיל אלא אחרים נינהו וסבירא להו בההיא דינא דלעיל כרשב"ג והכא פליגי עליה דרשב"ג וה"ט דרשב"ג מחלק בדינים אלו כדכתיבנא והנך רבנן מדמו גם הך דינא דהכא כההיא דלעיל וס"ל כרשב"ג דלעיל ועוד מתרצים דאפי' דהנך רבנן הוו רבי דלעיל הכא איירי בהניח בזוית זו כשאינו יודע כמה ככרות הניח והשתא דמיון הש"ס דאחרי היות השכחה בחמץ כמה היו דמי להההיא פלוגתא ודוק.

או שבא עכבר ונטל חמץ וכו'. וכתב הרב המגיד וקי"ל כחכמים וכו' וכ"כ בפי' המשנה פ"ו דטהרות וריש פרק י"ח דאבות הטומאות ואפילו איכא כמה ס"ס מטמא וכ"כ מרן שם יעו"ש וע"פ זה אחרי נשיקת ידיו ורגליו אין מקום למ"ש הלח"מ לרבינו פי"ב דמאכלות אסורות הכ"ט וז"ל עוד שם הוה עובדא בנהרדעא ואמר שמואל וכו' ספק גוי ספק ישראל וא"ת לומר גוי ספק נגע ספק לא נגע וא"כ יש לתמוה על רבינו למה כתב דאם רוב גנבי [העיר] ישראל הא אפילו דהוי מחצה על מחצה גנבי ישראל שרי משום (ס"ס) [ספיקא] עכ"ל דלפי מה שסובר רבינו דאפילו ספק ספיקא אסרי רבנן בטהרות ויין נסך מדמי ליה בש"ס לטהרות ומוכרח דאיהו לא גריס כגירסא שבידנו כמאן כר' אליעזר וכו' לא וכו' אלא בניחותא וכמ"ש התוס' פרק חזקת הבתים דף נ"ה ד"ה ר' אליעזר מטהר ונמצא דהנך דינים דהתם הוי לר' אליעזר ולית הלכתא כוותיה ומשום

הכי השמיטם רבינו ז"ל.

וכעת חל עלינו חובת ביאור למה פסק רבינו כרבנן כיון דמהך ש"ס דע"ז נראה דהלכתא כר"א ונראה דנמשך להההיא דאיתא בב"ב דף נ"ה אמר ר"א אמר ר' יוחנן אפילו לפאה וטומאה והיינו מ"מ כיון דהביא בש"ס בתחילה הא דרב אסי דנראה כסתמא דש"ס ש"מ הכי ס"ל לש"ס ומה גם דלפי רב אסי אתיא הלכתא כרבנן וקי"ל יחיד ורבים הלכה כרבים וכן נראה דס"ל לרבא שם בע"ז בההיא עובדא חמרא שרי מ"ט רובא גנבי וכו' והיינו כרבנן ועיין שם בע"ב גבי עובדא אחרינא דאמר ולא ידענא וכו' או משום דסבר רובא וכו' דנראה דלטעמא דרובא הוי כרבנן ודוק.

גם הטור לפי מ"ש כאן הלכות פסח נראה דפוסק כרבנן וכמ"ש מרן וכ"כ גם ביו"ד סי' קכ"ט לדעת הטור ואף שהבאים אחריו תמהו עליו דאי פסק כרבנן למה כתב אפי' אם רוב גנבי העיר גוים דהא כיון דאיכא רוב ליכא אלא חדא ספיקא כשראו שהוא יין אי נגעו או לא עיין להש"ך ולהחבי"ב שם ומ"מ כבר כתבו לאיזה דרכים דפסק כרבנן ובספר בית יעקב סי' קס"א שלט בעצמו לומר דפסק כר"א ונדחק במה שפסק כאן בהלכות פסח יעו"ש ואין דעתי נוחה אלא דפסק כרבנן ומה שהקשה ממ"ש בהלכות יין נסך כבר בא התירוץ בס' הראשון שקדמונו.

ולענ"ד נראה לתרץ דעד כאן לא אמרינן בעלמא דאזלינן בתר רובא אלא היכא דליכא אח"כ ספק אחר ברם היכא דאיכא ספק אחר כגון כאן דאף דאיכא רובא גוים מ"מ אפשר דלא באו אלא בשביל ממון דאיכא ספק ספיקא ספק גוי ספק ישראל וא"ת לומר גוי אפשר באו בשביל ממון ואף דאיכא רובא גוים לא ימלט מלהסתפק אם הם ישראל כיון דאיכא ספק אחר כנ"ל.

וכתבו התוס' ד"ה ספק ביאה טהור פרש"י וכו' וכן פירש ר"ת בע"ז אבל רש"י פי' שם בענין אחר ונראה לר"י דטעמא דר' אליעזר דלא גמר מסוטה וכו' עד סוף לשונו וכתב החידושי הלכות על דבריהם וז"ל וקצת קשה לפי' ר"ת ור"י וכו' עד וצ"ל דמ"ש לעיל אינו לפי' ר"ת וכו' עכ"ל וק"ק דא"כ דשם לא אזלי עם פי' ר"ת ור"י קשה בתירוץ הב' א"נ אימור אכלתיה עדיף וכו' וקרוב לודאי הוא עכ"ל ותירוץ זה נראה דר"ל דאפילו רבנן דר"א מודו ומלשון המשנה דתני כל שאתה יכול לרבות ספיקות וס"ס וכו' נראה דליכא שום ספק דמועיל ולדבריהם הא מועיל זה ולומר דקאי לר"א הוא דוחק הנראה לעין ועוד קשה דלדבריו התירוץ הוא כר"א דספק ביאה טהור והוא תימה דנוקים להך מתני' כר"א דלאו הלכתא דבית הלל שנאה יעו"ש סוף אהלות וכנראה דגם בית שמאי לא פליגי ועוד קשה דא"כ מאי מותיב בש"ס טעמא וכו' ואמאי נימא אכלתיה מי לא תנן

וכו' הא ההיא מתני' היא כר"א והך מתני' היא כרבנן והיא כהלכתא ועוד קשה דקושית התוס' היא מדברי רבנן דאמרו כל שאתה יכול לרבות ספיקות וס"ס וכו' ודוחק דכוונתם דלא כמאן וזה הוא דוחק גדול דהתוס' ישאו ויתנו לפרש"י שלא הוזכר במסכתא זאת ומה גם דר"ת ור"י לא סברי לה.

אשר על כן נראה לישב הכל והוא דאזלי עם פי' ר"ת ור"י דבספק ספיקא פליגי וכמ"ש אחר כך משמם ואינהו מקשו ממתני' דכל שאתה יכול לרבות ספיקות וס"ס מרבינן דהכי הלכתא ומתרצי דשאני נדון זה מנדון מתני' דטהרות דהתם איכא טומאה בעולם וכדתניא התם כיצד נכנס למבוי והטומאה בחצר וכו' ספק וכו' וע"ז איכא ס"ס לא כן הכא דאמאי אית לן למימר שיהא בו נפל ודמי לספק ביאה דאיכא ס"ס ואפ"ה רבנן סברי דלא מהני וה"ה הכא ותבות ודמי לספק ביאה הוא סיום דאמאי אית לן למימר דתחילת דבריהם ור"ל דרבנן מודו בהאי כיון דהעיקרא נפל הוא דבר דלא שכיח ולא ספק שקול הוא את זה נ"ל לפי חומר הנושא עוד עיינתי דרך אחר דחוק מזה ומצאתיהו בס' אליהו רבה דף ל"ח.

וכתב רש"י בסוגיין דפסחים ור"א לא חשיב לה ספק טומאה אלא א"כ נכנס לשדה אבל אינו יודע אם האהיל או לא אבל השתא הו"ל ספק ספיקא פי' ספק על ספק לא על ואת"ל על אימא לא נגע וכתב עליו הרמב"ן בחי' לב"ב דף נ"ה וז"ל ולא פי' בדברי חכמים כלום אלא שנראה מכאן דרבנן נמי ב' ספיקי חשבי לה ואע"פ כן מטמאין וכן פירשו אחרים ואיכא למידק עליה מהא דגרסינן פ"ה דע"ז דף ע' ע"ב גבי ההוא פולמוסא דפתח חביתא טובא אתא עובדא קמיה דר' יוחנן ושרינהו כמאן כר' אליעזר דאמר ספק ביאה טהור ואקשינן ספק ביאה ספק מגע הוא לא כיון דפתח חביתא טובא דאדעתא דממונא פתחו וכספק ספיקא דמי משמע דה"ק כספק ספיקא דמי ולא כספק ביאה ואפילו רבנן מודו ונראה לומר שגורס כספק ביאה וכו' עכ"ל ולא ידענא מאי קא קשיא ליה ואדרבא רש"י גורס כגירסא זאת כס"ס דמי ומכח זה מפרש רש"י דבספק ספיקא פליגי והוא דשם בש"ס נראה ברור הכי דמוקי לה כר' אליעזר דאמר כמאן כר' אליעזר יעו"ש.

הלכה יד

עיין להמל"מ שכתב וז"ל ולא ראיתי בדברי הרב המגיד דבר שיורה היפך מזה עכ"ל וענ"י הדיוט לא ידענא מאי אידון בדעת הרב דהרי הרה"מ צווח ככרוכיא כמ"ש מרן על שם ה"ה שכתב ותימה גדולה אני רואה בדברי הראב"ד ז"ל שהוא מפרש וכו' ומי הזקיקו לזה והרי כל הבעיות הנזכרים שם בכיוצא בזה כולן לענין בדיקה וכו' הרי דמקשה להר"א אמאי מחלק ביניהם ואי ס"ל כמרן דעל כולן משיג מה תימה איכא להראב"ד.

פרק ג

הלכה ו

כשבודק וכו' על ביעור חמץ . הכי איתא בפסחים במסקנא דף ז' ועיין מ"ש הרא"ש שם ומ"ש בברכות דף ל"ח גבי המוציא וכו' שדבריו סתרי אהדדי ועיין ישובו להרב מעדני מלך שם ס"ק י"ד ד"ה וסמכינן יעו"ש ברם למאי דקשיא ליה דהרא"ש הולך בעקבי התוס' עדיין קשה שכתב בד"ה והלכתא וז"ל ואע"פ דמוציא כו"ע לא פליגי ובירושלמי מפרש טעמא וכו' נראה מדבריהם דהוי טעם למאי דפסקינן כיחידאה ומ"מ דלא תיקשי דידיה אדידיה יתכנו הדברים. ברם להתוס' דכתבו דטעמא דפסקינן המוציא כיחידאה משום מאי דאיתא בירושלמי מה יענו למאי דפסקינן בעל ביעור כיחידאה כיון שיכול לומר לבער ככו"ע.

ולזה יפה השיב אחי יפת החה"ש שלמה בן עזרא נר"ו דהתוספות אזלי הכא על פי מ"ש בפסחים לחד תירוצא דמ"ש והלכתא על ביעור פירוש גם על ביעור ברם אה"נ דלבער ודאי שפיר דמי ואם כן גם בברכות שרצו לפרש דהלכתא המוציא דוקא היא משום דאיתא בירושלמי דאי לאו האי טעמא דירושלמי הוה אמינא דגם המוציא וכ"ש מוציא ועפ"ז נסתלקה ג"כ קושית הרא"ש דקשה דידיה אדידיה דמ"ש בפסחים דטעמא דעל ביעור הוא כדי לאשמועינן חידושא וכו' היינו משום דכתב דגם על ביעור וכמ"ש הוא בפי' ברם בברכות שר"ל דוקא המוציא צ"ל מטעמא דירושלמי.

והמרדכי ז"ל כתב וז"ל והלכתא על ביעור יש לתמוה דכיון דלבער כו"ע לא פליגי דלהבא משמע אמאי לא אמרינן מידי דלישתמע טפי להבא בשלמא גבי המוציא דפסקינן הלכתא המוציא אע"ג דמוציא משמע מעיקרא טפי מצא ר"י הטעם משום מ"ש בירוש' עכ"ל הנה הקשה כן משום דלא הבין דוהלכתא על ביעור ר"ל גם על ביעור כדכתיבנא אלא דוקא כוהלכתא דהמוציא ברם למאי דכתיבנא לא קשה מידי. עוד כתב המרדכי והא דמברך אחר המילה להכניסו דחיישינן שמא תתקלקל המילה והויא ברכה לבטלה עכ"ל ותמה אחי החכם הנז"ל נר"ו דא"כ בברכה דעל המילה ניחוש ג"כ להכי ולא נברוך עד אחר המילה ועוד דאיתא בסוגיין בי רב אמרי חוץ מן הטבילה ושופר פי' דא"צ לברך עובר לעשייתן וקאמר בש"ס בשלמא לטבילה וכו' אלא שופר מאי טעמא וכי תימא דילמא מתקלקלה תקיעה אי הכי אפילו שחיטה ומילה אלא אמר רב חסדא חוץ מן הטבילה בלבד עכ"ל הרי דבמילה ליכא למיחש לקלקולא היפך המרדכי.

ונראה לי לחלק דבשלמא גבי ברכת על המילה כיון שהיא ברכת המצוה וצריך לברך עובר לעשייתן לא חיישינן לקלקולא לא כן בברכת להכניסו דלא על זו הנעשה עכשיו

מברך אלא משבח ומודה להקב"ה שצונו על המילה כשתבא לידו ותקנוה כאן לגלות ולהודיע שזאת המצוה נעשה לשם יוצרנו וכמ"ש התוס' ד"ה בלבער יעו"ש אלא דאפ"ה הקשה המרדכי דמ"מ יותר טוב לברך אותה קודם המילה וכדהוקשה להם להתוס' שם אף שכתבו כן דא"צ לברך עובר [לעשייתן] ותירצו דיש חילוק בין כשמברך עושה המצוה לאחר וכן תירץ ג"כ המרדכי אחר כך ובתירוץ זה מתרץ דכיון דברכה זו לא קאי על זאת שנעשה עכשיו חיישינן לקולא וק"ל.

ובענין ברכת שהחיינו עיין מ"ש הטור באו"ח סי' תל"ב משם בעל העיטור ואביו הרא"ש ז"ל ומ"ש עליו הרשב"ץ בס' מאמר חמץ על זה וז"ל ואני אומר דאין מקום למשא ומתן זה שאין ברכת שהחיינו אלא בדבר שיש לו הנאה כמ"ש בסוף פסחים בענין פדיון הבן כהן מברך דמטי ליה הנאה ובביעור חמץ דליכא הנאה למה יברך עכ"ד. ודבריו תמוהים וכי ברכת שהחיינו בהנאה תליא מילתא הא כמה מצות דאית בהו חסרון כיס ומברך שהחיינו סוכה לולב חנוכה ודוגמתן ובש"ס דקאמר הכי היינו משום דאיכא לספק בכהן או באבי הבן כיון דנעשה ע"י שנים כהן ואבי הבן ויש צדדין לכאן ולכאן לא כן כשהוא בעל המצוה לחוד אין לספק בו כלל ובין דאיכא חסרון כיס בין דליכא מברך שהחיינו ועוד קשה דמסקנא דש"ס הוא דאב מברך שהחיינו ואף דליכא הנאה וק"ל.

פרק ד

הלכה א

או הפקיד אותו ביד גוי וכו'. וכתב הרב המגיד וק"ו ומה חמץ של גוי שחייב ישראל באחריותו חייב לבערו של ישראל לגמרי לא כל שכן פי' דבריו דכשהחמץ הוא של גוי שהוא ממש שלו אלא דהישראל חייב באחריותו שאם יגנב או יאבד ואפשר לא יגנב ולא יאבד חייב דחשיב כשל ישראל כשהוא של ישראל לגמרי והגוי חייב באחריותו דיותר חשיב משל ישראל ממאי דחשיב משל נכרי לא כל שכן ועיין בסוגייא אי דבר הגורם לממון כממון דמי או לא ועיין מקראי קודש.

יכול וכו' תלמוד לומר בכל גבולך. ועיין מה שהקשה הלח"מ ותירץ בתירוץ ב' וז"ל דנהי דמרבינן הפקידו ביד גוי כשהוא בביתו ובאותה העיר אבל בשדה ובעיר אחרת מנין ת"ל בכל גבולך. וחוץ דאין תירוץ זה עולה להש"ס דלא הזכירו שדות וכרמים אלא בורות שיחין ומערות והוי אפילו בעיר עוד קשה טובא דאפי' דבית הגוי הוא בעירו מ"מ הוא בית הגוי ולא רשות ישראל הוא ואפי"ה עובר וכ"ש ברשות ישראל ואף דאינו בעירו דעובר ואם תאמר דבית גוי חשיב כשל ישראל שהרי המקום שמניח בו חמצו ביד גוי

הרי הוא ביתו סוף סוף הכל אחד דמה לי בית גוי בעיר הזאת הא מיהא רחוק מיקרי כיון שאינו כל כך קרוב אצלו לילך שם והוה ליה כעיר אחרת ושדה וגם בהלכה ב' הפך רבינו החלוקות וכתב ואפילו בעיר אחרת ואפי' מופקד ביד גוי ועיין להב"ח סי' ת"מ על מ"ש הטור לא שנא אם הוא בביתו וכו' מה שדקדק עליו וסיים אבל בפ"ד כתוב כתקון עפ"י הש"ס יעו"ש וליתא דמ"ש יכול לא יהא עובר וכו' תלמוד לומר בכל גבולך לא קאי אלא לחמץ ישראל בבית ישראל וכן נראה ממ"ש ה"ב אבל בהפקיד ביד גוי ולא כתב דחייב אפי' בגבול הגוי ואדרבא קשה כמ"ש החה"מ שלמה בן עזרא נר"ו דבכה"ג בגוי שהפקיד אצל ישראל לא הזכיר כלל מגבול דבחלוקה זאת מוזכר בש"ס ואדרבא דברי הטור נכונים דבמה שהזכיר בש"ס הזכיר הוא ג"כ והוא הדין אידך ולרבינו ז"ל קשה.

הלכה ג

הגוי שהפקיד חמצו אצל ישראל וכו' הרי זה חייב לבערו וכו'. ועיין מ"ש הלח"מ עד גם רבינו וכו' כשלא קבל אחריות עכ"ל וכתב הרב מקראי קודש דף צ' ע"ב וז"ל וליתא וכו' אלא לפי' רש"י כשלא קבל אחריות צריך מדרבנן יחוד בית שלא יאכלנו יעו"ש ודבריו תמוהים דאיך אפשר לומר דיחוד בית הוי דרבנן והא תניא בברייתא יחד לו בית וכו' שנאמר לא ימצא וקאמר עלה רב אשי אמר לעולם אסיפא קאי וה"ק יחד לו בית אין זקוק [לבער] שנאמר לא ימצא וכו' והא לאו דידיה דגוי כי קא מעייל לביתא דנפשיה קא מעייל וכו' הרי דהתר דיחוד בית מקרא קא מפיק ליה ואיך נאמר דהוי דרבנן.

עוד כתב הלח"מ וז"ל ועוד קשה לפי' רבינו ורש"י דבלא קבל סגי ביחוד בית א"כ למה הוצרכו בגמ' כשאמרו שם אמר מר יכול יטמין וכו' והקשו והא אמרת וכו' ותירצו הא בדקביל עליה אחריות הא דלא קביל לימא אידי ואידי בדלא קביל הא דיחד לו בית הא דלא יחד דהשתא דחיק בב' דוחקי חדא דמוקים חדא בשקבל אחריות ואפי' ייחד ואחרת בדלא קבל ויחד והא טפי עדיף וכו' עכ"ל ולא ידעתי איך הוו ב' דוחקי ואינו אלא חד דכשם דהשתא מוקים בגמ' הא דקבל הא דלא קבל ולעולם ודאי דלדעת רש"י שניהם איירי אפי' ביחד לו בית דב' צריכי להתירה יחוד ולא יקבל אחריות כן כשנאמר לחלק הא ביחד הא בלא יחד ושניהם איירי אף דלא קבל אחריות דב' צריכי להתירה ואפוכי מטרתא הוי ועוד קשה דאמאי לא הקשו כן להתוס' דפליגי עם רש"י וסבירא להו דבחדא סגי להתירה או שלא יקבל אחריות או יחוד בית א"כ הוה מצי לתרץ הא דיחד לו בית הא דלא יחד לו בית ושניהם כשקבל אחריות וכדקשיא ליה לדעת רש"י ואי ידע התירוץ וכמו שתירצנו מאי קא קשיא ליה לדעת רש"י.

עוד כתב הלח"מ וז"ל ועוד דלא הוה שייך לאקשויי אפירכא דהיינו מקשינן לאיכא

דאמרי דאמר הניחא למ"ד לאו כממון דמי אלא למ"ד וכו' דהא כיון דלא קבל אחריות לאו גורם לממון הוא ושפיר אצטריך קרא להכי עכ"ל פי' דבריו דאי הוה משני בגמ' הא דיחד לו בית הא דלא יחד הן אמת דהוה שייך עדיין פירכא דהניחא למ"ד דבר הגורם לממון כממון דמי וכו' ועל דרך זה דמידי הוא טעמא דאסור בפיקדון משום דליכא ב' יחוד בית ולא יקבל אחריות אבל אי איכא חד מינייהו אסור משום דקבלת אחריות הוי כממון ואהא שייך להקשות הניחא למ"ד דבר הגורם לממון וכו' אך הפירכא דאיכא דאמרי לא שייך להקשות בשום צד דכל הפירכא היא דלמ"ד כממון דמי קרא למה לי ולזה לא קשיא דמוקמינן לקרא בשלא קבל אחריות ולא יחד לו בית דאסיר.

ועיין להמל"מ מ"ש על דברי הריב"ש וז"ל גם מ"ש וכו' גם בזה לא ירדתי לסוף דעתו וכו' והוי הפקר וכו' עכ"ל ואני לא ידעתי מאי קא קשיא ליה דהא לדעת הריב"ש דהישראל חייב באחריותו לגוי הנותן מעות מה לי אם הוא הפקר או אם הוא ברשות הגוי הראשון הא מיהא הישראל חייב באחריות ומ"ש הריב"ש והרי הוא ברשות הגוי הראשון י"ל דע"כ לא אמרינן דהגוי מכי מטי זוזיה לידיה נסתלק אלא בקרקע אבל במטלטלין כיון שעודן בידו ולא זכה אחר בהם נימא דנשאר עדיין בגוי הראשון וכעת לא אוכל לבקש תבלין לזה ומ"מ כיון דס"ל להריב"ש דחייב ישראל באחריותו הדין נאה ומתקבל אך קשה על הריב"ש דמהיכן בא לו דחייב באחריותו דהא הו"ל כשטר חוב ורובא דרבוותא סברי דאינו חייב באחריותו ודוק.

פרק ו

הלכה א

מצות עשה וכו' שנאמר בערב תאכלו מצות וכו'. הכי איתא בפסחים דף ק"כ אמר רבא מצה בזמן הזה דאורייתא וכו' ורב אחא בר יעקב אמר דרבנן וכו' וכתב התוספות צ"ע בההיא סוגייא דפרק כל שעה דמשמע בין לר' יהודה בין לר' שמעון ס"ל דהוי דאורייתא וכו' וצ"ל דההיא פלוגתא אליבא דרבא ולא כראב"י עכ"ל ופי' דבריהם דקאמר בש"ס הך קרא אתא לר"י להך דרשא והך קרא להך דרשא וכן לר"ש כל זה לרבא ואה"נ דלראב"י לרש"י הוא מדרבנן דלא נפקא ליה מקרא דבערב ולפי דבריהם י"ל דא"כ מאי קאמר בש"ס תניא כוותיה והא גם ראב"י ס"ל דאיכא תנא דסובר הכי והיינו ר"י ואיהו דקאמר כר"ש ועוד וכי בפלוגתא דתנאי קמפלגי והכונה בש"ס לפי דבריהם הכי דרבא דקאמר דאורייתא הוא דכו"ע בין לר"ש בין לר"י וראב"י דקאמר דרבנן הוא לר"ש ואהא קאמר דתניא כוותיה דרבא דלכו"ע הוי דאורייתא ממאי דקאמר ת"ל בערב וכו' וא"כ האי תנא

ודאי שהוא ר"ש דלר"י נפקא ליה משבעת ימים תאכל עליו מצות ועיין להלח"מ מה שהקשה לרבינו ומה שתירץ ולי נראה במה שהוא דרך רבינו בכמה מקומות דכל שהדין אמת אף דמפיק ליה בש"ס מקרא אחד איהו מייתי מקרא אחרינא ומ"מ אחרי ראות מ"ש רבינו לקמן ה"ד אין אדם וכו' שנאמר לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות והוא מברייתא דף ל"ה יעו"ש ועיין בחידושי הלכות שם דכתב דהוא הדין דהוי מצי למימר לר"י דאתא קרא לדרשא דדברים הבאים לידי חימוץ אדם יוצא בהם ידי חובתו במצה וכו' אין מקום לק' כלל ועפי"ז אין מקום לקושית התוס' בדבור שהזכרנו וז"ל ומ"מ תימה וכו' יעו"ש ודוק.

הלכה ב

בלע מצה וכו'. עיין מ"ש הראב"ד ומ"ש הרב המגיד עליו ומ"ש הלח"מ בפי' דברי הראב"ד דהיה לו נוסחא אחרת בש"ס יע"ש ולענ"ד ליתא דא"כ הו"ל להראב"ד להשיגו בחלוקת בלע מצה ולא להמתין עד בבא בלע מצה ומרור.

הלכה ה

מצה שלשה במי פירות וכו'. וכתב הרב המגיד וז"ל ואמנם ראיתי מי שכתב וכו' ועיין להלח"מ שכתב וז"ל יש להקשות על רבינו וכו' וראיתי מי שתירץ ונכון וכ"כ הפר"ח סי' תס"ב וראיתי להרמב"ן במלחמות גבי סוגיית דף ל"ו אין לשין עיסה בפסח וכו' דברים סותרים לתירוץ זה וז"ל ועדיין דברי בעל המאור קרובים אלא שיש לרחקם ולסמוך דברי רבינו הגדול ז"ל שהרי הביאו בגמ' ר' יהושע בן לוי ללמד שאין יוצאין ביום ראשון במצה עשירה כדברי ר"ע ואם בלא מים תיפוק ליה משום דכל שאינו בא לידי חימוץ אין יוצאין בו במצה ואם תאמר לשאר מינין נצרכין הא ליתא כדאתמר לעיל בדריש לקיש דברים שאין אדם יוצא בהם ידי חובתו בפסח כגון מצה עשירה אין חייבין על חימוצה כרת ואעפ"י שיש במינם חמץ ומצה ואע"ג דאידחי האי סברא במסקנא היינו לומר שיש שחייבין על חימוצו כרת ואין יוצאין בה משום דאינו קרוי מצה אבל אין לך דבר דאינו בא לידי חימוץ שיהיו יוצאין בו משום מצה דהא איתקוש עכ"ל.

ודבריו כספר החתום וצריכין ביאור ולענ"ד הכי פירושו וא"ת לשאר מינין נצרכא כלומר וההקש דכל שישנו בבל תאכל חמץ ישנו וכו' ר"ל ישנו במינו ואה"נ דבנילושה בשמן וכו' יוצא י"ח הא ליתא מדחזינן לריש לקיש כשעשה ההקש להיפך כל שישנו בשבעת ימים תאכל עליו מצות חייבין על חימוצו כרת ואי לא לא ופוטר במצה עשירה מחימוץ הרי דלא אזלינן בתר המין אלא בתר המעשה אי יוצא י"ח באותה מצה עובר בבל תאכל חמץ ואי לא לא ואף אנו נאמר כן כשנעשה ההקש היפך מזה כל שישנו בבל תאכל

חמץ דהיינו דלא נילושה בשמן ישנו באכילת מצה ואי לא לא ואע"ג דאידחי האי סברא מכח ברייתא דהמחהו וגמעו היינו טעמא דאידחיה דקושטא הוא דס"ל להש"ס דלא אמרינן הקש כזה דהחמץ תלוי במצה אלא שיש שחייבין על חמוצו כרת ואין יוצאין בו משום מצה ברם הסברא דמאי דתלי רחמנא המצה בחמץ הוי גם כשנילושה בשמן דכשם דאינו מחמיץ כך אינו יוצא י"ח כדחזינן לר"ל להס"ד זה נשאר בקיומו ואינו נדחה הא דר"ל אלא משום דהעיקרא לא ס"ל לש"ס דחמץ תלוי במצה ואה"נ דאי הוה ניחא לש"ס ההקש היה עושהו גם כשנילושה בדבר שאינו מחמיץ איך שיהיה נמצא א"כ דברים אלו סותרים לדבריהם.

וראיתי להרב הליכות אלי דף ע"ד הקשה קושית הלח"מ משם מהרש"ך והשיא כונת הרב המגיד לכונה אחרת יעו"ש וסיים שהוא חריף וישר ולענ"ד הוא חריף אבל אינו ישר ומה גם דלפי דרכו יוצא דפי' הירושלמי הוא בלש במשקין בלא מים כלל ומלשון הירושלמי שהזכיר הרה"מ לעיל פ"ה ה"כ ז"ל אמר ר' יהושע בן לוי אותו כזית שאדם יוצא י"ח בפסח צריך שלא יהיו בו משקין משמע שלא יהא תערובת משקין עם מים.

וכתב הרא"ש בסוגיין דף ל"ה וז"ל אמר ריש לקיש עיסה וכו' ואסיקנא דטעמיה דמי פירות אין מחמיצין משמע [וכו'] ולקי עליה וה"נ אמרו לקמן אין לשין את העסה ביין ושמן ודבש ואם לש תשרף מיד וקשה וכו' ופי' ר"ת וכו' וכן מוכח פרק כל המנחות עכ"ל וקשה דמלשון זה וה"נ אמרו לקמן וכו' תשרף משמע דר"ל הכי נמי ס"ל דתשרף משום שלא יהא עובר בלאו משום דמחמיץ מיד ואהא הקשה ותירץ משם ר"ת וקשה דא"כ איך מייתי עלה ההיא דמנחות דמסיק דהוא במים והא א"כ מיד מחמיצין וכדקאמר ת"ק תשרף וכן ס"ל לר"ל ואיך מייתי עלה דבר בהפכו ולענ"ד ה"פ דמאי דקאמר וה"נ הוא לומר דאיכא מאן דס"ל דעובר בלאו דחכמים אמרו בהך ברייתא תאפה כלומר בדיעבד או לש וה"ט משום דס"ל דמחמיץ אלא דלאלומי למילתיה הביא מרבן גמליאל דתשרף מיד אבל לעולם ר"ל לא ס"ל הכי אלא כרבנן דצריך ליזהר בו ואהא הקשה ותירץ משם ר"ת והביא מהא דמנחות דמחמיץ אבל לא מיד וההוא תנא ס"ל כחכמים כאן כן נראה לי.

עוד כתב הרא"ש שם והשתא לדבריו וכו' עד ועוד נ"ל דליתא וכו' עכ"ל וחוץ שתמהו עליו שדבריו סתרי אהדדי למ"ש ריש פרק אלו עוברין עוד קשה במה שהקשה מההיא דמנחת נסכין וכו' ומאי קושיא הרי"ף פסק כר"ע וההוא תנא לאו ר"ע ואין זו קושיא דההוא תנא מוקי לה בש"ס שם שהוא ר"ע אך קשה במ"ש הלכך נ"ל וכו' עד ועוד נ"ל דא"כ דמוקי לברייתא דמי פירות עם מים ואפ"ה קאמר ר"ע דאין מחמיצין כלל פי' דלא אתי לידי חימוץ ההיא דמנחת נסכין שהוא ר"ע היאך קאמר דאתי לידי חימוץ ונראה

לומר בדוחק דלא אתי אלא כלפי הקושיא הראשונה שהקשה על הרי"ף כלומר אי לא הוה הקושיא בתרייתא אבל כלפי הקושיא הב' כתב אח"כ ועוד נ"ל וכו' עוד י"ל בהאי פי' דהרא"ש דמסיק דמי פירות לחודייהו איירי בברייתא וא"כ ר"ג וחכמים סבירא להו דמחמיץ א"כ מאי מותיב במנחות ומי פירות לחודייהו מחמיצין וכו' ומאי קושיא הא איכא תנאי דסבירא להו הכי ומה גם דהלכה כוותייהו.

אבל אין לשין אותן וכו'. וכתב הראב"ד אע"ג דתניא וכו' משנאפת עכ"ל ודבריו תמוהים דהא בירושלמי הביאו הפר"ח סי' תס"ב אמרינן בהדיא בעד התוספתא הלזו דאיירי קודם אפיה וכן קשה על הרב המגיד ודוק עוד ראיתי במכתב שהקשה לדברי הראב"ד מש"ס דפסחים דף ל"ח ע"ב על ברייתות דתני יכול יוצא י"ח בחלות תודה ורקיקי נזיר וכו' ותיפוק ליה דהוי מצה עשירה וכו' וקאי בין ללחמי תודה בין לרקיקי נזיר דהיה משיחה שלהן אחר אפייתן וכן כל הרקיקין וכמ"ש רבינו פ"ט דמעשה הקרבנות הכ"א ופי"ג ה"ח וא"כ דכל דהתבלין הם אחר אפייה לא חשיב מצה עשירה מאי קשיא להו לש"ס ותיפוק ליה וכו' נימא דמשום רקיקים יהיב בברייתא האי טעמא ואגב נקט חלות תודה כיון דלקושטא דמילתא הדין אמת ואף דנמעט מטעם דהוי מצה עשירה אין קפידא אלא וודאי דס"ל לש"ס דגם אי התבלין הן אחר האפיה חשיב מצה עשירה ממורי הרב יאודה אשכנזי ז"ל ולענ"ד חישבתי דרכי לתרץ דמ"ש רבינו שם ברקיקין דהשמן היה אחר אפיה אינו מוסכם וכ"כ יראה לי יעו"ש וא"כ מ"ש רש"י ד"ה ות"ל וכו' דהא נילושה בשמן עכ"ל לאו אלחמי תודה קאי אלא גם לרקיקין והראב"ד ס"ל כרש"י וזהו שכתב הראב"ד ההיא וכו' משנאפית כלומר משא"כ להרמב"ם דאי אפשר לישב הכי דלדידיה אף לאחר אפיה חשיב מצה עשירה וא"כ קשיא ליה התוספתא מ"מ קשה דא"כ הו"ל להראב"ד להשיגו שם אלא וודאי דמשמע דמודה לו.

פרק ח

הלכה ב

ואוכל כזית וכו'. ובשו"ע סימן תע"ג כתב ויקח מהכרפס פחות מכזית וכו' ע"כ ושמעתי מקשים דכיון שהוא פחות מכזית בדוקא למאי אצטריך נטילת ידים לצורך האי טבולא שהקדים נוטל ידיו לצורך טבול ראשון ולא יברך וכו' והא פסק הוא ז"ל בהלכות נטילת ידים סי' קנ"ח ס"ב דאם אוכל פחות מכזית א"צ נטילה והוא מוסכם.

ולענ"ד נראה דשאני הכא בפסח כיון דכו"ע עבדי טבול זה בליל פסח חששו דשמא יהיו טועים ולא יחלקו מכזית לפחות מכזית ויאמרו כשם דבטבול פסח לא נטלנו הוא

הדין דשאר ימות השנה דמאי שנא ויתבטל נטילת ידים דטבולו במשקה ולכן הצריכו נטילה גם בפחות מכזית בליל פסח מה שאין כן בפחות מכזית דלחם דפסק שם דא"צ נטילה דאין זה מעשים בכל יום ולא אתו למסרך ממנו ולבטל נטילת ידים ולכן אוקמוהו אדיניה דא"צ נטילת ידים עוד י"ל דשאני הכא גבי פסח כיון שהוא דבר דטבולו במשקה ואיכא מאן דאמר דבזמן הזה א"צ נטילה לטבולו במשקה הביאו מרן בב"י סי' קנ"ח לכן חששו שיבואו לטעות ולא יחלקו בין כזית לפחות מכזית ויאמרו אין נטילה לטבולו במשקה משא"כ בפת דליכא למטעי לומר א"צ נטילה לפת ואדרבא הרואה שאינו נוטל לפת שאול ישאל למה אינו נוטל לפת ובאה לו התשובה נצחת כי בפחות מכזית א"צ נטילה ויודע טעמו של דבר. עוד י"ל דשאני בפת דלא החמירו גם בפחות מכזית משום דהוי חומרא דאתי לידי קולא דכיון דנטילת ידים דפת רגיל לברך על נטילת ידים טועה ומברך גם בנוטל לפחות מכזית ומשו"ה לא הצריכוהו נטילת ידים משא"כ באוכל טבולו במשקה כיון דהצריכוהו נטילה לא פלוג רבנן מכזית לפחות מכזית כיון דליכא למיחש לה לשום תקלה.

ואחר זמן רב שכתבתי זה שבתי וראה בשורשן של דברים וראיתי להרב מעדני מלך ולהמג"א סימן קנ"ח ס"ק ד' שכתבו דנוסחא מוטעת נזדמנה להב"י ברוקח והנוסחא הישרה צ"ל דעל פחות מכביצה א"צ נטילה כדאמרו בסוכה דף כ"ז יעו"ש ומ"ש בט"ז ס"ק ב' אבל בפחות מכזית מפורש בש"ס סוכה דא"צ נטילה ט"ס הוא וצ"ל פחות מכביצה יעו"ש נמצא א"כ קושית המקשן דכתיבנא קשה גם לרבינו דהצריך כזית לאכילת הכרפס דהא מיהא הוא פחות מכביצה ובפחות מכביצה א"צ נטילה ולמה הצריך נטילה רבינו לטבול הראשון שהוא בכזית ונראה דלרבינו לא קשיא כלל משני צדדין חדא דרבינו לא פסק האי דינא דפחות מכביצה אין צריך נטילה דאיכא דסוברים הכי וא"כ לא קשיא והב' לו יהי דפסק כן מ"מ הא צריך ליטול במפה ולאכול ומשו"ה הצריכו נטילה כי היכי דלא לשתרבב מפחות מכביצה לכביצה.

אך קשה למרן דהעתיק דברי הרוקח כמו שהן בפחות מכזית ולאו מהאי סוגיא דסוכה אתי עלה דהתם ליכא כזית ומשו"ה לא הזכיר נטילה במפה קשה קושיית המקשן וצריך לתרץ כדתריצנא ודע דע"פ סברת התוס' שבפרק ערבי פסחים דף קט"ו ע"א ד"ה כל שטיבולו במשקה שחלקו על רש"י וכתבו דטעם נטילה בטיבולו במשקה לאו משום סרך תרומה כפת הוא אלא משום שלא יטמא משקין להיות תחילה ויהא אסור לשתותן ולפסול את גופו וכו' יעו"ש לא קשה ג"כ קושית המקשן דשאני אכילתן דפחות מכזית א"צ נטילה לפי שאין אוכל פחות מכביצה מטמא טומאת אוכלין משא"כ בנוטל לדבר

שטיבולו במשקה דהוי משום חששא שלא יטמא המשקין להיות תחילה מה לי כביצה מה לי פחות מכביצה ברם לפי שיטת רש"י צריך אנן למאי דתריצנא בדברות הראשונות.

וכעת חזינא דגם לסברת התוס' קושית המקשן במקומה עומדת דלדידהו אין צריך נטילה כלל לדידן שאין אנו מוזהרין בטומאה ולהכי א"צ לברך על הנטילה כמבואר בדבריהם ולהכי פסק מרן שלא יברך מספק וא"כ עדיין קשה דוודאי מאי דאצריך מרן נטילה הוא שחשש לסברת רש"י דהנטילה היא משום סרך תרומה וא"כ קשה למה צריך נטילה על פחות מכזית דאי כהתוס' מעיקרא נטילה א"צ כלל אפי' ביותר מכזית.